WYROK TRYBUNAŁU (trzecia izba)

z dnia 10 marca 2011 r. *

W sprawie C-477/09

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 234 WE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Cour de cassation (Francja) postanowieniem z dnia 18 listopada 2009 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 25 listopada 2009 r., w postępowaniu:

Charles Defossez

przeciwko

Christianowi Wiartowi, działającemu w charakterze syndyka masy upadłościowej Sotimon SARL,

Office national de l'emploi – fonds de fermeture d'entreprises,

* Język postępowania: francuski.

Centre de gestion et d'études de l'Association pour la gestion du régime de garantie des créances des salariés de Lille (CGEA),

TRYBUNAŁ (trzecia izba),

w składzie: K. Lenaerts, prezes izby, R. Silva de Lapuerta, E. Juhász (sprawozdawca), G. Arestis i J. Malenovský, sędziowie,

rzecznik generalny: P. Mengozzi,
sekretarz: C. Strömholm, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 7 października 2010 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

— w imieniu Ch. Defosseza przez C. Uzana-Sarana, adwokata,

— w imieniu CGEA de Lille przez E. Piwnicę oraz J. Moliniégo, adwokatów,

— w imieniu rządu francuskiego przez G. de Bergues'a oraz A. Czubinski, działających w charakterze pełnomocników,

— w imieniu rządu duńskiego przez V. Pasternak Jørgensen oraz C. Vanga, działających w charakterze pełnomocników,

— w imieniu Irlandii przez D. O'Hagana, działającego w charakterze pełnomocnika, wspieranego przez B. Doherty'ego, BL,

— w imieniu rządu hiszpańskiego przez F. Díeza Morena, działającego w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu rządu fińskiego przez M. Pere, działającą w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu rządu szwedzkiego przez A. Engmana, działającego w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu rządu Zjednoczonego Królestwa przez S. Hathawaya, działającego w charakterze pełnomocnika, wspieranego przez D.J. Rhee, barrister,

— w imieniu Komisji Europejskiej przez G. Rozeta oraz J. Enegrena, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 17 listopada 2010 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 8a i 9 dyrektywy Rady 80/987/EWG z dnia 20 października 1980 r. dotyczącej ochrony pracowników na wypadek niewypłacalności pracodawcy (Dz.U. L 283, s. 23), w brzmieniu zmienionym dyrektywą 2002/74/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 września 2002 r. (Dz.U. L 270, s. 10).

2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy Ch. Defossezem a C. Wiartem, działającym w charakterze syndyka masy upadłościowej spółki Sotimon SARL (zwanej dalej „Sotimon"), w której zatrudniony był Ch. Defossez, zanim niezgodnie z prawem rozwiązano z nim stosunek pracy, oraz Office national de l'emploi – fonds de fermeture d'entreprises (zwanym dalej „belgijskim FFE"), a także Centre de gestion et d'études de l'Association pour la gestion du régime de garantie des créances des salariés de Lille (CGEA) (zwanym dalej „CGEA de Lille") w przedmiocie roszczeń o wynagrodzenia niewypłacone Ch. Defossezowi w następstwie niewypłacalności jego pracodawcy.

Ramy prawne

3 Dyrektywa 80/987, zgodnie z jej art. 1 ust. 1, „stosuje się do roszczeń pracowników, wynikających z umów o pracę lub stosunku pracy i istniejących wobec pracodawców, którzy są niewypłacalni w rozumieniu art. 2 ust. 1".

4 Artykuł 2 ust. 1 tejże dyrektywy stanowi:

„Do celów niniejszej dyrektywy pracodawcę uważa się za niewypłacalnego:

a) w przypadku wszczęcia postępowania przewidzianego przez przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne danego państwa członkowskiego, które dotyczy aktywów pracodawcy i ma na celu zaspokojenie wszystkich wierzycieli oraz pozwala na uwzględnienie roszczeń określonych w art. 1 ust. 1;

i

b) jeżeli władza, upoważniona na mocy wymienionych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych:

— zadecydowała o wszczęciu postępowania przed sądem,

— lub stwierdziła definitywnie zamknięcie przedsiębiorstwa lub zakładu pracodawcy, jak również niewystarczalność aktywów, by pokryć koszty wszczęcia postępowania przed sądem".

5 Artykuł 3 dyrektywy 80/987 stanowi, że państwa członkowskie mają obowiązek podjęcia środków niezbędnych, aby instytucje gwarancyjne zapewniły zaspokojenie roszczeń pracowników, wynikających z umowy o pracę lub stosunku pracy i dotyczących zapłaty należności za okres poprzedzający określoną datę.

6 Artykuł 5 wspomnianej dyrektywy brzmi następująco:

„Państwa członkowskie ustalają szczegółowe zasady organizacji, finansowania i funkcjonowania instytucji gwarancyjnych, szczególnie przestrzegając następujących zasad:

a) aktywa instytucji są niezależne od kapitału obrotowego pracodawców i nie mogą być zajęte w trakcie postępowania upadłościowego;

b) pracodawcy biorą udział w finansowaniu, chyba że są one w całości zabezpieczone przez władze publiczne;

c) odpowiedzialność instytucji jest niezależna od wykonywania obowiązku finansowania".

7 Zgodnie z art. 9 dyrektywy 80/987 nie narusza ona prawa państw członkowskich do stosowania lub wprowadzenia przepisów ustawowych, wykonawczych bądź administracyjnych korzystniejszych dla pracowników.

8 Zgodnie z motywem 7 dyrektywy 2002/74 w celu zagwarantowania pracownikom pewności prawa na wypadek niewypłacalności przedsiębiorstw prowadzących swoją działalność w wielu państwach członkowskich i w celu wzmocnienia praw pracowników zgodnie z orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości należy wprowadzić przepisy, które wyraźnie ustanowią instytucję odpowiedzialną za spełnienie roszczeń kwot pozostających do spłaty w tych przypadkach, i które ustalą jako cel współpracy między właściwymi władzami administracyjnymi państw członkowskich jak najszybsze

rozliczenie kwot pozostających do spłaty pracownikom. Ponadto niezbędne jest zapewnienie należytego stosowania przepisów z tej dziedziny poprzez ustanowienie współpracy między właściwymi władzami państw członkowskich.

9 Artykułem 1 ust. 4 dyrektywy 2002/74 wprowadzone zostały do dyrektywy 80/987 przepisy dotyczące sytuacji transgranicznych, w szczególności art. 8a. Zgodnie z art. 8a ust. 1, jeżeli przedsiębiorstwo prowadzące działalność na terytorium co najmniej dwóch państw członkowskich jest niewypłacalne, instytucją odpowiedzialną za wypłatę należności z tytułu niezaspokojonych roszczeń pracowników jest instytucja w tym państwie członkowskim, na którego terytorium oni stale pracują lub pracowali.

10 Artykuł 2 ust. 1 dyrektywy 2002/74 stanowi, że państwa członkowskie wprowadzą w życie przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne niezbędne do wykonania tej dyrektywy przed dniem 8 października 2005 r. i że będą one stosować te przepisy do każdego przypadku niewypłacalności pracodawcy, występującego po dacie ich wejścia w życie.

Okoliczności faktyczne w postępowaniu przed sądem krajowym oraz pytanie prejudycjalne

11 Charles Defossez był zatrudniony początkowo jako brygadzista, a następnie jako kierownik budowy w Belgii, najpierw od marca 1997 r. przez spółkę EBM SA, a następnie, od września 2000 r., przez spółkę Sotimon. Obie powyższe spółki mają swoje siedziby we Francji.

12 Został on zwolniony z pracy w grudniu 2003 r. W dniu 15 stycznia 2004 r. zwrócił się do conseil de prud'hommes de Dunkerque.

13 Na mocy orzeczenia tribunal de commerce w Dunkierce z dnia 1 czerwca 2004 r. zarządzono likwidację Sotimon. W celu spowodowania wypłaty należności z tytułu niezaspokojonych roszczeń pracowniczych Ch. Defossez zwrócił się o interwencję w pierwszej kolejności do CGEA w Lille, a w drugiej kolejności do belgijskiego FFE.

14 Orzeczeniem z dnia 30 czerwca 2006 r. conseil de prud'hommes de Dunkerque stwierdził, że rozwiązanie stosunku pracy Ch. Defosseza nastąpiło bez rzeczywistej i poważnej przyczyny. W konsekwencji ustaliła ona wysokość kwoty należnej Ch. Defossezowi oraz orzekła, że orzeczenie jest skuteczne przeciwko CGEA w Lille.

15 Wyrokiem z dnia 31 stycznia 2008 r. cour d'appel de Douai wpisał należności Ch. Defosseza do pasywów wchodzących w skład masy likwidacyjnej Sotimon i orzekł, że wyrok jest skuteczny przeciwko belgijskiemu FFE, pozostawiając poza sporem CGEA w Lille.

16 Ch. Defossez zwrócił się o kasację powyższego wyroku, podnosząc, że cour d'appel de Douai, opierając się na art. 8a dyrektywy 80/987 ze zmianami, niesłusznie oddalił jego wniosek o uzyskanie gwarancji od CGEA w Lille, i stwierdził, że udzielenie gwarancji spoczywa na belgijskim FFE.

17 W tych okolicznościach Cour de cassation postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy art. 8a dyrektywy 80/987 […], zmienionej dyrektywą 2002/74 […], który w ust. 1 stanowi, że jeżeli przedsiębiorstwo prowadzące działalność na terytorium co najmniej dwóch państw członkowskich jest niewypłacalne, instytucją odpowiedzialną za

wypłatę należności z tytułu niezaspokojonych roszczeń pracowników jest instytucja mająca siedzibę w tym państwie członkowskim, na którego terytorium pracownicy ci stale pracują lub pracowali, i który w ust. 2 przewiduje, że zakres praw pracowniczych określany jest przez prawo regulujące działalność właściwej instytucji udzielającej gwarancji – należy interpretować jako wskazujący odpowiedzialną w tym zakresie instytucję, wykluczając każdą inną, lub – czy mając na uwadze cel dyrektywy, którym jest umocnienie praw pracowników korzystających z przysługującej im swobody przepływu, i art. 9 tej dyrektywy, zgodnie z którym rzeczona dyrektywa nie narusza prawa państw członkowskich do stosowania lub wprowadzenia przepisów ustawowych, wykonawczych bądź administracyjnych korzystniejszych dla pracowników – należy interpretować w ten sposób, że nie pozbawia on pracownika prawa do skorzystania zamiast z gwarancji tej instytucji z korzystniejszej gwarancji instytucji, w której pracodawca jest ubezpieczony i na rzecz której płaci składki zgodnie z prawem krajowym?".

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

18 Na wstępie należy przypomnieć, że zgodnie z art. 2 ust. 1 dyrektywy 2002/74 państwa członkowskie powinny wprowadzić w życie przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne niezbędne do wykonania tej dyrektywy przed dniem 8 października 2005 r. i że będą one stosować te przepisy krajowe do każdego przypadku niewypłacalności pracodawcy, występującego po dacie ich wejścia w życie.

19 W tym względzie Trybunał orzekł, że w razie braku transpozycji dyrektywy 2002/74 dyrektywa ta jest bezpośrednio skuteczna jedynie w odniesieniu do niewypłacalności, które zaistniały po dniu 8 października 2005 r. (wyrok z dnia 17 stycznia 2008 r. w sprawie C-246/06 Velasco Navarro, Zb.Orz. s. I-105, pkt 27–29).

20 I tak Trybunał stwierdził, że nie przyjmując przed upływem wyznaczonego terminu środków mających na celu zagwarantowanie transpozycji do prawa francuskiego przepisów dyrektywy 2002/74, Republika Francuska uchybiła zobowiązaniom, które na niej ciążą na mocy dyrektywy (wyrok z dnia 27 września 2007 r. w sprawie C-9/07 Komisja przeciwko Francji, pkt 12).

21 Dlatego, mając na uwadze okoliczność, że likwidacja Sotimon została zarządzona w orzeczeniu tribunal de commerce de Dunkerque z dnia 1 czerwca 2004 r., rozpatrywana w postępowaniu przed sądem krajowym niewypłacalność nie może być objęta zakresem stosowania przepisów dyrektywy 2002/74.

22 Dokładne ustalenie, jakie przepisy mają zastosowanie w okolicznościach takich jak te, których dotyczy postępowanie przed sądem krajowym, jest tym bardziej istotne ze względu na to, że w pkt 20 i 25–28 wyroku z dnia 16 października 2008 r. w sprawie C-310/07 Holmqvist, Zb.Orz. s. I-7871, Trybunał stwierdził, iż art. 8a dodany do dyrektywy 80/987 przez dyrektywę 2002/74 ustanawia nowe kryterium określenia właściwej instytucji gwarancyjnej. W efekcie artykuł ten stanowi merytoryczną zmianę przepisów dyrektywy 80/987. Z powyższego wynika, że ocena prawna sytuacji takiej jak ta, która jest rozpatrywana w postępowaniu przed sądem krajowym, dokonana zgodnie z przepisami dyrektywy 80/987 w jej pierwotnym brzmieniu, i ocena prawna tejże sytuacji dokonana zgodnie z przepisami wspomnianej dyrektywy w brzmieniu zmienionym dyrektywą 2002/74 niekoniecznie muszą prowadzić do tego samego rezultatu.

23 W tych okolicznościach, udzielając odpowiedzi na pytanie sądu krajowego, należy dla celów wydania rozstrzygnięcia w sprawie zawisłej przed tym sądem dokonać wykładni przepisów dyrektywy 80/987 w brzmieniu obowiązującym przed wprowadzeniem do niej zmian przez dyrektywę 2002/74.

24 W tym względzie Trybunał zauważył już, że chociaż dyrektywa 80/987 nie zawiera przepisów dotyczących w sposób wyraźny niezaspokojonych roszczeń pracowników

najemnych, którzy wykonywali działalność zawodową w innym państwie członkowskim niż państwo, w którym miał siedzibę ich pracodawca, znajduje ona jednak zastosowanie do takich niezaspokojonych roszczeń i że określenie właściwej instytucji gwarancyjnej dla wypłaty należności z ich tytułu powinno być dokonywane zgodnie z przepisami tejże dyrektywy (zob. podobnie wyrok z dnia 17 września 1997 r. w sprawie C-117/96 Mosbæk, Rec. s. I-5017, pkt 16, 19).

25 Jeżeli chodzi o taką sytuację, Trybunał orzekł, że na podstawie art. 3 dyrektywy 80/987 właściwą instytucją gwarancyjną jest instytucja państwa członkowskiego, na którego terytorium zgodnie z art. 2 ust. 1 tej dyrektywy bądź podjęto decyzję o wszczęciu postępowania w sprawie zbiorowego zaspokajania roszczeń, bądź zarządzono zamknięcie przedsiębiorstwa pracodawcy (zob. ww. wyrok w sprawie Mosbæk, pkt 20, 27).

26 Trybunał uznał ponadto, że fakt, iż właściwą instytucją gwarancyjną jest z zastrzeżeniem przypadku pełnego finansowania przez władze publiczne ta instytucja, która pobrała, a w każdym razie powinna była pobrać, składki od niewypłacalnego pracodawcy, jest zgodny z systematyką dyrektywy 80/987 (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Mosbæk, pkt 24, 25).

27 Poza tym w ramach postępowania zakończonego wydaniem wyroku z dnia 16 grudnia 1999 r. w sprawie C-198/98 Everson i Barrass, Rec. s. I-8903, do którego odniósł się sąd krajowy w swoim wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym i w której w odróżnieniu od sytuacji leżącej u źródeł wydania ww. wyroku w sprawie Mosbæk, niewypłacalny pracodawca miał zakład, a konkretnie oddział w państwie członkowskim, na którego terytorium pracownicy najemni wykonywali swoją działalność, Trybunał orzekł, iż instytucją, na której spoczywa obowiązek wypłaty należności z tytułu niezaspokojonych roszczeń, jest instytucja państwa członkowskiego, w którym znajduje się siedziba wspomnianego zakładu (ww. wyrok w sprawie Everson i Barrass, pkt 23). Ponadto ta właściwa instytucja gwarancyjna była instytucją państwa członkowskiego, w którym były opłacane składki na ubezpieczenie społeczne zarówno przez pracodawcę, jak i przez pracowników.

28 Co się tyczy tych elementów, sąd krajowy uściśla z jednej strony, że przedsiębiorstwo, które zatrudniało Ch. Defosseza, miało swoją siedzibę we Francji. Z drugiej strony z akt sprawy wynika, że składki mogące pokryć ewentualne żądania dotyczące wypłaty wynagrodzenia zostały opłacone w tymże państwie członkowskim, a pracodawca nie miał żadnego stałego zakładu na terytorium Belgii.

29 W tych okolicznościach należy zauważyć, że fakty mające znaczenie w postępowaniu przed sądem krajowym nie pokrywają się z faktami rozpatrywanymi w postępowaniu zakończonym wydaniem ww. wyroku w sprawie Everson i Barrass. Jednakże takie pokrywanie się faktów można stwierdzić w przypadku postępowania przed sądem krajowym i postępowania zakończonego wydaniem ww. wyroku w sprawie Mosbæk.

30 Z powyższego wynika, że jeżeli przedsiębiorstwo, które zatrudniało pracownika, nie ma żadnego zakładu w państwie członkowskim, w którym pracownik ten wykonuje swoją działalność, i jeżeli opłaca ono składki socjalne z tytułu bycia pracodawcą w państwie członkowskim miejsca swojej siedziby, to instytucją gwarancyjną, która na podstawie art. 3 dyrektywy 80/987 jest właściwa dla wypłaty należności z tytułu niezaspokojonych roszczeń pracownika w przypadku niewypłacalności pracodawcy, jest instytucja państwa członkowskiego, na którego terytorium zarządzona została na mocy orzeczenia sądowego likwidacja pracodawcy.

31 Należy dodać, że mimo iż dyrektywa 80/987 nie przyznaje pracownikowi prawa wyboru pomiędzy różnymi instytucjami, nie wyklucza ona możliwości skorzystania przez pracownika z gwarancji udzielonej przez instytucję inną niż instytucja określona na podstawie dyrektywy, o ile jest to dla niego korzystniejsze i zostało przewidziane w prawie krajowym.

32 Dyrektywa 80/987 ma bowiem na celu zapewnienie pracownikom minimalnego poziomu ochrony w obrębie Unii Europejskiej w przypadku niewypłacalności pracodawcy (zob. w szczególności wyroki: z dnia 19 listopada 1991 r. w sprawach połączonych

C-6/90 i C-9/90 Francovich i in., Rec. s. I-5357, pkt 3; z dnia 16 lipca 2009 r. w sprawie C-69/08 Visciano, Zb.Orz. s. I-6741, pkt 27), bez uszczerbku, na mocy jej art. 9, dla przepisów korzystniejszych, które państwa członkowskie mogą stosować lub wprowadzić (zob. podobnie wyroki: z dnia 15 maja 2003 r. w sprawie C-160/01 Mau, Rec. s. I-4791, pkt 32; z dnia 25 stycznia 2007 r. w sprawie C-278/05 Robins i in., Zb.Orz. s. I-1053, pkt 40).

33 Tak więc dyrektywa 80/987 nie stoi na przeszkodzie temu, aby ustawodawstwo państwa członkowskiego przewidywało możliwość skorzystania przez pracownika najemnego z gwarancji należności pracowniczych instytucji krajowej, zgodnie z prawem tego państwa członkowskiego uzupełniającej lub zastępującej gwarancję udzieloną przez instytucję, która jest właściwa na podstawie dyrektywy, pod warunkiem że gwarancja ta wiąże się z wyższym poziomem ochrony pracownika.

34 Mając na uwadze powyższe, na przedstawione pytanie należy odpowiedzieć, że:

— artykuł 3 dyrektywy 80/987 w brzmieniu obowiązującym przed wprowadzeniem do niej zmian przez dyrektywę 2002/74 należy interpretować w ten sposób, że w zakresie wypłaty należności z tytułu niezaspokojonych roszczeń pracownika, który stale wykonywał pracę w innym państwie członkowskim niż państwo, w którym znajduje się siedziba jego pracodawcy, uznanego za niewypłacalnego przed dniem 8 października 2005 r., w sytuacji gdy pracodawca ten nie ma siedziby w tym innym państwie członkowskim i wypełnia obowiązek udziału w finansowaniu instytucji gwarancyjnej w państwie członkowskim, w którym znajduje się jego siedziba, to na tej instytucji spoczywają obowiązki określone w tym artykule,

— dyrektywa 80/987 nie stoi na przeszkodzie temu, aby ustawodawstwo państwa członkowskiego przewidywało możliwość skorzystania przez pracownika

najemnego z gwarancji należności pracowniczych instytucji krajowej, zgodnie z prawem tego państwa członkowskiego uzupełniającej lub zastępującej gwarancję udzieloną przez instytucję, która jest właściwa na podstawie dyrektywy, pod warunkiem że gwarancja ta wiąże się z wyższym poziomem ochrony pracownika.

W przedmiocie kosztów

35 Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (trzecia izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 3 dyrektywy Rady 80/987/EWG z dnia 20 października 1980 r. dotyczącej ochrony pracowników na wypadek niewypłacalności pracodawcy w brzmieniu obowiązującym przed wprowadzeniem do niej zmian przez dyrektywę 2002/74/WE należy interpretować w ten sposób, że w zakresie wypłaty należności z tytułu niezaspokojonych roszczeń pracownika, który stale wykonywał pracę w innym państwie członkowskim niż państwo, w którym znajduje się siedziba jego pracodawcy, uznanego za niewypłacalnego przed dniem 8 października 2005 r., w sytuacji gdy pracodawca ten nie ma siedziby w tym innym państwie członkowskim i wypełnia obowiązek udziału w finansowaniu instytucji gwarancyjnej w państwie członkowskim, w którym znajduje się jego siedziba, to na tej instytucji spoczywają obowiązki określone w tym artykule.

Dyrektywa 80/987 nie stoi na przeszkodzie temu, aby ustawodawstwo państwa członkowskiego przewidywało możliwość skorzystania przez pracownika najemnego z gwarancji należności pracowniczych instytucji krajowej, zgodnie z prawem tego państwa członkowskiego uzupełniającej lub zastępującej gwarancję udzieloną przez instytucję, która jest właściwa na podstawie dyrektywy, pod warunkiem że gwarancja ta wiąże się z wyższym poziomem ochrony pracownika.

Podpisy